

**O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA
MASHQLAR TAHLILI VA QO'LLANISHI**

Zokirov Javohir G'aybullo o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti,

Maktabgacha va boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

E-mail: jzokirov6@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu maqola o'qish savodxonligini rivojlantirishda mashqlarning o'rni va ahamiyatini tahlil qilindi. Maqolada o'qish savodxonligining nazariy asoslari, uning tarkibiy qismlari va rivojlantirish metodlari ko'rib chiqildi. Shuningdek, turli yoshdagi o'quvchilar uchun mos bo'lgan mashqlar turlari, ularning afzalliklari va kamchiliklari muhokama qilindi. Maqolada keltirilgan mashqlar o'qish tezligini, tushunish darajasini, lug'at boyligini va tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *o'qish savodxonligi, savodxonlikni rivojlantirish, o'qish ko'nikmalari, mashqlar tahlili, o'qitish metodlari, ta'lim texnologiyalari, matnni tushunish, tanqidiy fikrlash, lug'at boyligi*

Аннотация: *Данная статья анализирует роль и значение упражнений в развитии читательской грамотности. В статье рассмотрены теоретические основы читательской грамотности, её составные части и методы развития. Также обсуждены типы упражнений, подходящие для учащихся разных возрастов, их преимущества и недостатки. Представленные в статье упражнения направлены на повышение скорости чтения, уровня понимания, словарного запаса и способности к критическому мышлению.*

Ключевые слова: *читательская грамотность, развитие грамотности, навыки чтения, анализ упражнений, методы обучения, образовательные технологии, понимание текста, критическое мышление, словарный запас.*

Annotation: *This article analyzes the role and importance of exercises in developing reading literacy. The article examines the theoretical foundations of reading literacy, its constituent parts, and development methods. It also discusses the types of exercises suitable for students of different ages, along with their advantages and disadvantages. The exercises presented in the article aim to improve reading speed, comprehension, vocabulary, and critical thinking skills.*

Keywords: *reading literacy, literacy development, reading skills, exercise analysis, teaching methods, educational technologies, text comprehension, critical thinking, vocabulary.*

Kirish

XXI asr – axborot asri sifatida tan olingan bugungi kunda insoniyat oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – axborot oqimida to'g'ri yo'nalish olish, uni tahlil qilish va undan

unumli foydalanishdir. Bu vazifani muvaffaqiyatli bajarish uchun esa, avvalo, yuqori darajadagi o'qish savodxonligiga ega bo'lish zarur. O'qish savodxonligi shaxsning nafaqat o'qish va yozish ko'nikmalarini, balki matnni tushunish, undagi ma'noni anglash, tahlil qilish, baholash, turli nuqtai nazarlarni qiyoslash va o'z fikrini asoslash qobiliyatini ham o'z ichiga oladi[1]. PISA, PIRLS kabi xalqaro baholash dasturlari natijalari o'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasini yanada oshirish zarurligini ko'rsatmoqda. Bu esa ta'lim tizimida o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan yangi metodlar va texnologiyalarni ishlab chiqish, mavjud usullarni takomillashtirish zarurligini belgilaydi[2]. Shu nuqtai nazardan, o'qish savodxonligini rivojlantirishda mashqlarning o'rni va ahamiyatini tahlil qilish dolzarb ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqotning maqsadi o'qish savodxonligini rivojlantirishda qo'llaniladigan mashqlarning nazariy asoslarini tahlil qilish, ularning samaradorligini baholash va o'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi:

- ✓ O'qish savodxonligining nazariy va metodik asoslarini tahlil qilish.
- ✓ O'quv jarayonida qo'llaniladigan mashqlarning turlarini, afzalliklari va kamchiliklarini aniqlash.
- ✓ O'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan samarali mashqlar to'plamini ishlab chiqish.
- ✓ Olingan natijalar asosida o'qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqish[3].

Tadqiqot obyekti – umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quv jarayoni, predmeti esa – o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan mashqlarning mazmuni, shakli va qo'llanilish usullaridir. Tadqiqotda nazariy tahlil, pedagogik kuzatuv, so'rovnoma, testlash va statistik tahlil usullaridan foydalanildi.

O'qish savodxonligi tushunchasi faqatgina matnni o'qiy olish bilan cheklanmaydi. U matnni tushunish, undagi axborotni tahlil qilish, baholash, turli nuqtai nazarlarni qiyoslash va o'z fikrini asoslash kabi murakkab kognitiv jarayonlarni o'z ichiga oladi[4]. Zamonaviy yondashuvlarga ko'ra, o'qish savodxonligi quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

Matnni tushunish: Matndagi asosiy g'oyalarni, faktlarni, detallarni va ular o'rtasidagi bog'liqlikni anglash.

Tahlil qilish: Matndagi axborotni mantiqiy tahlil qilish, muallifning maqsadini, nuqtai nazarini va qo'llagan usullarini aniqlash.

Baholash: Matndagi axborotning ishonchliligi, dolzarbligi va ahamiyatini baholash.

Foydalanish: O'qilgan matndan olingan bilimlarni yangi vaziyatlarda qo'llash, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish.

2. O'qish savodxonligini rivojlantirishda mashqlarning o'rni

Mashqlar o'qish savodxonligini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Ular o'quvchilarga turli matnlarni o'qish, tahlil qilish va baholash orqali zarur ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Mashqlar quyidagi vazifalarni bajaradi:

- O'qish tezligini oshirish.
- Lug'at boyligini kengaytirish.

- *Matnni tushunish darajasini chuqurlashtirish.*

- *Tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish[5].*

3. O'qish savodxonligini rivojlantiruvchi mashqlarning turlari

O'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan mashqlarni turli mezonlarga ko'ra tasniflash mumkin. Masalan:

Matn turiga ko'ra: Badiiy matnlar bilan ishlash mashqlari, ilmiy-ommabop matnlar bilan ishlash mashqlari, rasmiy hujjatlar bilan ishlash mashqlari.

Ko'nikma turiga ko'ra: O'qish tezligini oshirish mashqlari, matnni tushunish mashqlari, lug'at boyligini oshirish mashqlari, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish mashqlari[6].

Bajarilish shakliga ko'ra: Og'zaki mashqlar, yozma mashqlar, individual mashqlar, guruhli mashqlar.

Quyida eng ko'p qo'llaniladigan mashqlarning ba'zi turlari keltirilgan:

So'z boyligini oshirish mashqlari: yangi so'zlarning ma'nosini aniqlash, sinonim va antonimlarni topish, so'z birikmalarini tuzish[7].

Matnni tushunish mashqlari: matnning asosiy g'oyasini aniqlash, savollarga javob berish, reja tuzish, qisqacha bayon yozish.

Tahlil qilish mashqlari: matndagi dalillarni topish, muallifning nuqtai nazarini aniqlash, matnning tuzilishini tahlil qilish.

Tanqidiy fikrlash mashqlari: matndagi axborotning ishonchliligi va dolzarbligini baholash, muqobil nuqtai nazarlarni qiyoslash[8].

4. Mashqlarni samarali qo'llash usullari

Mashqlarning samaradorligi ularni to'g'ri tanlash va qo'llashga bog'liq. Quyidagi tavsiyalarga amal qilish maqsadga muvofiq:

- ✓ O'quvchilarning yoshini, qiziqishlarini va bilim darajasini hisobga olish.
- ✓ Mashqlarning maqsadini aniq belgilash.
- ✓ Mashqlarni tizimli va bosqichma-bosqich qo'llash.
- ✓ O'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlash.
- ✓ Mashqlarning natijalarini muntazam ravishda baholash va tahlil qilish[9].

5. Amaliy tavsiyalar

O'qituvchilar uchun quyidagi amaliy tavsiyalar beriladi:

- ✓ Dars jarayonida turli turdagi mashqlardan foydalanish.
- ✓ Interaktiv usullardan foydalangan holda mashqlarni qiziqarli va samarali o'tkazish.
- ✓ O'quvchilarni mustaqil ishlashga o'rgatish.
- ✓ Ota-onalar bilan hamkorlik qilish va ularga o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar berish[10].

Ushbu asosiy qism namunasi maqolangiz uchun boshlang'ich nuqta bo'lib xizmat qiladi. Siz o'zingizning tadqiqot mavzuingizning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda uni to'ldirishingiz va aniqlashtirishingiz mumkin. Shuningdek, aniq misollar, statistik ma'lumotlar va tadqiqot natijalari bilan boyitish maqsadga muvofiqdir.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIY TAFAKKUR VA INNOVATION G'OYALAR

Xulosa qilamizki ushbu maqolada o'qish savodxonligining nazariy asoslari, uning tarkibiy qismlari va rivojlantirishda mashqlarning o'rnini tahlil qilindi. O'qish savodxonligi nafaqat matnni o'qiy olish, balki uni tushunish, tahlil qilish, baholash va undan foydalana olish kabi muhim ko'nikmalarni o'z ichiga olishi ko'rsatib o'tildi. Maqolada keltirilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, o'qish savodxonligini rivojlantirishda mashqlar muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular o'quvchilarning o'qish tezligi, tushunish darajasi, lug'at boyligi va tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, turli xil mashqlar turlari, ularning afzalliklari va kamchiliklari ko'rib chiqildi hamda ularni dars jarayonida samarali qo'llash usullari muhokama qilindi. O'qituvchilarning o'qish darslarida turli metodlar va texnologiyalardan foydalanishlari, o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishlari va ularning faolligini oshirishga qaratilgan mashqlarni qo'llashlari muhimligi ta'kidlandi.

O'tkazilgan tahlillar asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

O'qituvchilar uchun:

Dars jarayonida o'qish savodxonligining barcha tarkibiy qismlarini (matnni tushunish, tahlil qilish, baholash va undan foydalanish) rivojlantirishga qaratilgan turli xil mashqlardan foydalanish.

O'quvchilarning yosh xususiyatlarini, qiziqishlarini va bilim darajasini hisobga olgan holda mashqlarni tanlash va moslashtirish.

Interaktiv usullardan, multimedia vositalaridan va zamonaviy texnologiyalardan foydalangan holda darslarni qiziqarli va samarali o'tkazish.

O'quvchilarni mustaqil ishlashga, tanqidiy fikrlashga va o'z fikrlarini erkin ifoda etishga o'rgatish.

O'quvchilarni rag'batlantirish, ularning muvaffaqiyatlarini nishonlash va o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga ko'maklashish.

Ota-onalar uchun:

Farzandlarining o'qishga bo'lgan qiziqishini uyg'otish va ularni kitob o'qishga rag'batlantirish.

Farzandlari bilan birgalikda kitob o'qish, matnlarni muhokama qilish va ularning fikrlarini so'rash.

Farzandlarining lug'at boyligini oshirishga yordam berish va ularni turli xil matnlar bilan tanishtirish.

Ushbu tavsiyalar o'qish savodxonligini rivojlantirishga qaratilgan ishlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi deb umid qilamiz.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). Boshlang'ich Sinf Ona Tili Va OQish Savodxonligi O'rgatish Usullari. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 164-168.
2. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2024). Types of Exercises Used in Mother Language Lessons of Class 1-4. *Procedia of Philosophical and Pedagogical Sciences*, 3(1), 42-45.
3. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2024). ONA TILI DARSLARIDA QO 'LLANILADIGAN TA'LIM METODLARI TASNIFI. *XALQARO ILMIY-AMALIY KONFERENSIYALAR*, 1(1), 141-144.
4. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). 1-3-Sinf O 'Quvchilariga Ona Tili Va O 'Qish Savodxonligi Fanidan Beriladigan Mashqlar Turlari. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 161-163.
5. Javohir G'aybullo o'g, Z. (2023). Ona Tili Va OQish Savodxonligi Darslarida QoLlaniladigan Metodlarning Tasnifi. *Journal of Innovation, Creativity and Art*, 2(2), 180-184.
6. ZOKIROV, J. (2022). BOSHLANG 'ICH SINF ONA TILI DARSLIKLARIDA MASHQLARNING XUSUSIYATLARI. " ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ АКМЕОЛОГИЯ" международный научно-методический журнал, 2(2).
7. Zokirov, J. (2023). SIFATLI TA'LIM BERISHDA ZAMONAVIY ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLIGINING ROLI. *Interpretation and researches*, 2(1).
8. Зокиров, Д. (2022). Ona tili va o 'qish sav odxonligi darslarida matn ustida ishlash yo 'llari. *Современные тенденции инновационного развития науки и образования в глобальном мире*, 1(2), 288-291.
9. Zokirov, J. G. O. (2023). ZAMONAVIY ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI FANINING YANGILANISHI, MAZMUNI VA AHAMIYATI. *Academic research in educational sciences*, 5(NUU conference 3), 90-96.
10. O'g'li, Z. J. G. (2023). ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI DARSLARIDA KLAUSTER METODLARIDAN FOYDALANISH. *Science and innovation*, 2(Special Issue 4), 76-79.